

УДК 341.24:341.176(4)

Наталія Юріївна ЦВІРКУН,

кандидат юридичних наук, викладач

кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9195-3349>;

Олег Дмитрович СЕКОВОЙ,

адвокат, асистент кафедри безпеки життєдіяльності та права

Харківського національного технічного університету

сільського господарства ім. П. Василенка

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Проблема сімейного насильства на сьогодні надзвичайно важлива передусім тому, що сім'я є основою суспільства. Тому вона має перебувати під особливим захистом держави. Саме тому не викликає жодних заперечень той факт, що насильство й жорстокість у сім'ї не лише руйнують гармонію і злагоду в ній, а й становлять одну з передумов виникнення злочинності в суспільстві загалом та є джерелом формування злочинної особистості, зокрема. Саме тому приведення у відповідність до положень актів права ЄС переліку підстав, за якими забороняється домашнє насильство, включаючи заборону дискримінації на ґрунті сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, розширення переліку форм дискримінації є запорукою того, що Україна успішно витримає тест на відданість європейським цінностям. Адже захист і безпека будь-якої людини як у публічній площині, так й у сфері сімейних відносин, є безумовним пріоритетом сучасної європейської держави [1].

Про гостроту проблеми насильства в сім'ї свідчить як статистика МВС України, так і дані досліджень та громадських організацій.

Близько 1,1 мільйона жінок за рік в Україні зазнають фізичного та сексуального насильства і тільки 16 % звертаються за допомогою до правоохоронних органів. Лише 1 % – за медичною допомогою. Кількість осіб, що перебувають на профілактичному обліку за вчинення насильства в сім'ї, щорічно зростає і наближується вже до 100 тисяч. І це при тому, що насильство в сім'ї вважається латентним правопорушенням, а існуюча статистика не відбиває його дійсних масштабів. Вартість послуг, пов'язаних з реагуванням на насильство – кошти на правоохоронні органи, систему правосуддя, охорони здоров'я, соціальні послуги, спеціалізовані – 14 млн доларів на рік. Так, щороку в Україні від побоїв власних чоловіків гине 1,5 тисячі жінок, свідками та жертвами домашнього насильства стають 3 мільйона дітей [2].

У багатьох випадках як жінки, так і чоловіки, особливо у сільській місцевості, не обізнані з політикою держави щодо неприпустимості насильства у сім'ї. Потерпілі жінки практично не знають своїх прав. У свою чергу, чоловіки у повній мірі не усвідомлюють протиправність своїх дій. Інформація про наявність законодавчого вирішення цього питання часто не відома а ні тій, а ні іншій стороні конфлікту. Недостатньо поширена інформація про можливі шляхи допомоги потерпілим жінкам – центри, до яких можна звернутися у складній ситуації та отримати безкоштовну допомогу, адреси урядових і громадських організацій, що опікуються правами жінок, номери телефонів їх «гарячих ліній» тощо. Основними проблемами у попередженні та протидії насильству в сім'ї у правоохоронній та судовій сфері є низька ефективність роботи відповідних органів, в соціальній сфері – катастрофічна нестача притулків і центрів допомоги потерпілим від домашнього насильства та відсутність умов для роботи із кривдниками. Разом із цим спостерігається дуже низький рівень взаємодії між різними структурами на обласному та особливо районному рівнях, а також відсутність системної підготовки фахівців для роботи в цій сфері. Проблеми недостатнього фінансування галузі також мають як негативний наслідок неефективну політику в сфері попередження та протидії насильству в сім'ї.

Саме тому криміналізація домашнього насильства, створення системи захисту жертв і превенції вкрай необхідна. Домашнє насильство не повинно замовчуватися та бути проблемою сімей, а на кожен випадок такого ганебного явища має бути відповідна реакція держави.

Мова йде про ратифікацію та імплементацію норм Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульську конвенцію). Рішення України стосовно приєднання до Стамбульської конвенції прийнято ще 2011 р., коли Конвенцію було підписано. Ця Конвенція зосереджує заходи і політику навколо трьох основних елементів: запобігання актам насильства щодо жінок, захисту від таких дій та саме кримінальної відповідальності винних. Що вимагає від українського законодавця Стамбульська конвенція? Передусім виділення домашнє насильство в окремий склад злочину – «Домашнє насильство», що має встановити відповідальність за вчинення систематичних актів фізичного насильства, пов'язаних із певними формами психологічного, економічного та сексуального насильства. Також, конвенція зобов'язує уряди країн створити координаційний орган, який має проводити постійний моніторинг випадків всіх форм насильства: фізичного, сексуального, психологічного або економічного, у тому числі погроз таких дій, примусу або свавільного позбавлення волі. Без

огляду на те, чи відбувається це в публічному чи приватному житті. Конвенція зобов'язує державу займатись не тільки викоріненням, а й недопущенням домашнього насильства. Необхідними є законодавчі рішення, які стимулюватимуть проведення заходів з підвищення обізнаності в питаннях дотримання прав людини та забезпечення гендерної рівності. Крім того, необхідним є створення національну телефонну лінію довіри, на яку зможуть дзвонити жертви насильства.

Значна увага у тексті конвенції присвячена питанню притягнення винних у вчиненні домашнього насильства саме до кримінальної відповідальності. Крім того, конвенція зобов'язує державу гарантувати проведення правоохоронцями належного розслідування на основі свідчень потерпілих та вживати необхідних законодавчих або інших заходів для покарання за вчинення такого роду злочинів.

У органів влади з'явилися реальні механізми захисту всіх, хто постраждав від домашнього насильства. Так, 6 грудня Верховна Рада прийняла у другому читанні законопроект № 4952 про криміналізацію домашнього насильства. 7 грудня народні депутати підтримали у другому читанні законопроект № 5294 про запобігання та протидію домашньому насильству. Законом, що набирає чинності 11.01.2019 року, імплементовано в чинне кримінальне і кримінальне процесуальне законодавство положення Конвенції Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цим явищем» [3].

Згідно з законом, окрім криміналізації домашнього насильства, в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, суд може застосувати до особи, яка підозрюється у вчиненні такого кримінального правопорушення, один або декілька таких обмежувальних заходів:

1) заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства;

2) обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності;

3) заборона наблизатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку із роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин;

4) заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб.

Законом визначається система заходів протидії домашньому насильству, надання допомоги та захисту постраждалої особи, відшкодування шкоди, а також розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників і зміну їх поведінки. Законом передбачено створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства.

Очікується фінансування створення притулків, де жертви домашнього насильства зможуть пройти реабілітацію, отримати психологічну та юридичну підтримку, а також створення «гарячої лінії», куди можуть звертатися за допомогою жертви домашнього насильства [4]. Але варто також зазначити, що важливо не лише внести зміни до законів, але й передбачити механізми їх реалізації. Необхідно поліпшити рівень обізнаності про насильство щодо жінок та домашнє насильство серед органів правопорядку, охорони здоров'я, працівників суду, інших фахівців. А також – загалом серед пересічних громадян, які повинні і протистояти проявам такого насильства, і допомогти його жертвам у разі необхідності.

Список бібліографічних посилань

1. Заславська М. Г. Питання кримінально-правового захисту від насильства в сім'ї. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 2 (5). С. 196–204. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/9932/1/Zaslavska.pdf> (дата звернення: 15.03.2018).

2. Домашнє насильство – це епідемія: чи допоможе її зупинити Стамбульська конвенція // Дивись Info : сайт. URL: <https://dyvys.info/2017/12/01/domashnye-nasylstvo-tse-epidemiya-chy-dopomozhe-yiyi-zupynyty-stambulska-konventsia/> (дата звернення: 15.03.2018).

3. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19> (дата звернення: 15.03.2018).

4. Віднині домашнє насильство є офіційно злочином – Ірина Луценко // УНІАН : сайт. URL: <https://www.unian.ua/politics/2285706-vidnini-domashne-nasilstvo-v-ukrajini-ofitsiyno-e-zlochinom-irina-lutsenko.html> (дата звернення: 15.03.2018).

Одержано 17.03.2018